

4. Артеменкова О. М. Інформаційний інструментарій генеалогічних досліджень в архівах України. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2022. Вип. 61. С. 81—93. DOI: 10.31516/2410-5333.061.08. URL: <http://v-khsac.in.ua/article/view/261398> (accessed 12.10.2025).
5. Цифрові документовані колекції національної культурної спадщини на вебсайтах українських регіональних державних архівів / І. Тюрменко [та ін.]. *Developments in information & knowledge management for business applications*. 2022. Vol. 421. С. 449—470. DOI: 10.1007/978-3-030-97008-6_20. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-97008-6_20 (accessed 12.10.2025).
6. NoSQL database. *IBM*. URL: <https://www.ibm.com/think/topics/nosql-databases>. (accessed 11.10.2025).
7. Atlantocracies. URL: <https://atlantocracies.com/> (accessed 11.10.2025).
8. Arolsen Archives — Міжнародний центр документації переслідувань націонал-соціалістами. URL: <https://arolsen-archives.org/uk/> (accessed 13.10.2025).

Artur Spektor,

Postgraduate Student

at the Department of Social Communications

and Information Activity,

Lviv Polytechnic National University

The use of NoSQL databases for the storage, processing, and analysis of genealogical archival documents

The article examines the relevance and substantiates the architectural model for the application of document-oriented NoSQL databases in the field of storage, processing, and analysis of genealogical documents. The relevance of the study is determined by the intensive processes of digitalization of archival collections in Ukraine and the need for technological solutions capable of efficiently handling large volumes of unstructured and heterogeneous information, such as digital images, optical character recognition (OCR) results, and accompanying metadata, the structure of which varies depending on the content of a particular archival collection. The purpose of the study is to develop and justify the use of NoSQL models as an optimal solution for managing genealogical data in archival science, which will enable centralized genealogical research management based on diverse archival sources. It is noted that the NoSQL model provides a flexible storage schema that allows the integration of all personal data into a single document. This approach addresses the problem of data diversity and multilingualism typical of Ukrainian archival collections. Moreover, the document-oriented approach ensures horizontal scalability for managing the growing volumes of Big Data and allows the use of flexible indexing mechanisms that facilitate advanced contextual search and the identification of hidden semantic relationships between data distributed across various collections. Based on the example of AtlantoCracies, it has been established that the implementation of NoSQL in archival science serves as a foundation for creating robust, high-performance systems that will significantly accelerate digitization processes and improve access to the national cultural heritage for research purposes.

Keywords: databases; archival funds; archives; NoSQL; documentary-oriented model; genealogical research; digitalization; Big Data

Надійшла до редакції 16.10.2025

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.1\(354\).46-52](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2026.1(354).46-52)

УДК 655.1:331.101.232-055.2]:070.484Czcionka=162.1(477.8-89Гал)"1872/1875":305(045)

Олег Гончар,

аспірант кафедри медійних технологій,

інформаційної та книжкової справи

Інституту поліграфії та медійних технологій

НУ "Львівська політехніка"

alegka83@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0004-8660-5437>

Жіноча праця у друкарській справі крізь призму газети "Czcionka" (1872—1875)

Статтю присвячено аналізу дискусії щодо жіночої праці у друкарській галузі на сторінках польсько-мовної фахової газети "Czcionka", що виходила у Львові в 1872—1875 рр. і була першим профспілковим друкованим органом фахівців поліграфічного виробництва у Східній Галичині. Увагу зосереджено на

публіцистичних матеріалах газети, що містять інформацію про спроби впровадження жіночої праці у друкарнях Познані, Варшави, Праги, Відня, Берліна. Проаналізовано ставлення редакції та дописувачів до таких ініціатив, зокрема аргументи щодо фізичної непридатності жінок до набору шрифтів, небезпеки для здоров'я, браку відповідної освіти й водночас зауваження про економічне підґрунтя таких практик та їх суперечність із задекларованими ідеалами емансипації. Дослідження ґрунтується на текстах понад десяти випусків газети "Czcionka", цитованих у перекладі з польської мови, та розкриває ціннісні уявлення й трудові конфлікти в друкарському середовищі другої половини XIX ст.

Ключові слова: преса; Галичина; професійні спілки; історія; культурно-просвітницька діяльність; бібліотеки; місцеве самоврядування

Постановка проблеми. У другій половині XIX ст. розвиток поліграфічної справи в Центрально-Східній Європі відбувався на тлі глибоких соціальних трансформацій, зокрема поширення ідей жіночої емансипації та поступового залучення слабкої статі до винятково чоловічих сфер діяльності. Друкарська галузь, що поєднувала ручну працю з високими вимогами до технічної грамотності, стала одним із полів напруженої гендерної полеміки.

Попри зростання інтересу до історії жіночої праці та розвитку профспілкового руху, специфіка суспільного сприйняття жінки у професії шрифто-набирача залишається малодослідженою. Недостатньо висвітлено й першоджерельні свідчення друкарської спільноти щодо окресленого питання. У газеті "Czcionka" — першому професійному профспілковому виданні друкарів Галичини — відображено не лише технічний і професійний дискурс середовища, а й уявлення про допустимість та межі жіночої участі у поліграфічному процесі.

Актуальність дослідження зумовлено потребою проведення ґрунтовного аналізу первинних джерел, у яких зафіксовано погляди на жіночу працю в друкарнях, і розкритті зв'язку між ідеологемами емансипації та практиками економічної експлуатації, що виявляються в публіцистичних текстах другої половини XIX ст.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематику залучення жінок до роботи в поліграфічній галузі XIX ст., так само як і дослідження матеріалів газети "Czcionka", дотепер не репрезентовано в українській історіографії. Наявні часткові спроби дослідити історію професійних спілок [1—6] та, зокрема, профспілкової преси [7—9]. Проте у цих працях переважають оглядові підходи, зосереджені на організаційних структурах і загальносоціальних функціях профспілок, без глибокого аналізу публіцистичного дискурсу, гендерного контексту чи внутрішньо-професійних конфліктів.

У польській науковій традиції проблематика використання жіночої праці у друкарнях та аналіз фахової публіцистики друкарського середовища, зокрема газети "Czcionka" як цінного джерела соціального й професійного дискурсу, також не становили предмета окремого міждисциплінарного дослідження [10].

Автори загальноєвропейських праць, присвячених жіночій праці у XIX ст. (зокрема фабричній

зайнятості у Франції, Німеччині, Великій Британії), здебільшого не розглядають поліграфію як окрему професійну галузь чи не мають джерельної бази з території Австро-Угорської монархії. Дослідження ідей емансипації (наприклад, праця Дж. С. Мілля "Поневолення жінок") є важливим філософським тлом, однак потребує локалізованої джерельної конкретизації [11].

Отже, у сучасній науці наявний дефіцит спеціальних досліджень, присвячених вивченню ставлення до жіночої праці в друкарській галузі на основі профспілкової преси. Саме тому аналіз публікацій газети "Czcionka" 1872—1875 рр. дає змогу виявити унікальні уявлення, практики та соціальні реакції друкарської спільноти щодо спроб залучення жінок до фаху, який історично вважали чоловічим.

Мега статті — виявлення, систематизація й аналіз полемічних наративів щодо жіночої праці у друкарській справі, зафіксованих у публіцистичних текстах газети "Czcionka" (1872—1875), з урахуванням їхнього змістового, ідеологічного та контекстуального наповнення.

Дослідження має на меті з'ясувати, як реагувала професійна спільнота друкарів у другій половині XIX ст. на спроби залучення жінок до роботи шрифто-набирача, які аргументи наводили на підтримку чи заперечення таких ініціатив, якою мірою ці дискусії віддзеркалювали загальноєвропейські ідеї емансипації й трудової мобільності.

Завдання статті:

— окреслити соціально-професійний контекст використання жіночої праці у друкарській справі Галичини другої половини XIX ст.;

— проаналізувати дискусії навколо залучення жінок до набору шрифтів у публікаціях газети "Czcionka" (1872—1875);

— визначити основні мотиви підтримки та критики жіночої праці серед друкарської спільноти;

— виявити, як ідеї жіночої емансипації використовували для виправдання економічної експлуатації жінок у поліграфічній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. У другій половині XIX ст. ідею використання жіночої праці у друкарнях більшість професіоналів галузі категорично не сприймала. Друкарська спільнота була здебільшого чоловічою, тому спроби окремих працеводців сприяти жіночому руху за емансипацію, залучаючи дівчат і жінок до роботи, часто наштовху-

валися на чоловічий шовінізм, стіну нерозуміння й глузування. Важко сказати, чого було більше — небажання чоловіків поступатися доміантними суспільними позиціями чи турботи про загальну справу через застереження щодо професійної непридатності жіноцтва для багатьох видів друкарських робіт, які потребували витривалості та фізичної сили. Полеміку щодо цього питання відображено в низці випусків газети "Czcionka".

Зокрема, у Познані, що мала славу "емансипанта жінок", навесні 1872 р. в одній із місцевих друкарень проводили нетиповий експеримент. Доктора "L. R.", професора реальної школи, власники "Друкарні Ф. Х. Дашкевича" найняли за сумісництвом керувати підприємством. "Той професор вже тепер хоче більше знатися на друкарстві, ніж люди цієї професії", — зазначав познанський кореспондент "Czcionki". Позаяк у нього не хотіли працювати досвідчені друкарі, він почав набирати в учениці молодих дівчат і навчати їх набирання шрифтів. "Бігає по всіх закутках міста і вишукує молодих дівчат віком приблизно 14 років, щоби працевлаштувати їх у себе в друкарні" [12, s. 3]. Далі автор статті цікавиться: "Можете собі уявити яке в тій друкарні господарство?". І додає: "І це чинить учений чоловік, професор тутешньої реальної школи". Згодом він ще найняв для тих дівчат "директорку, якусь панну М., дочку колишнього редактора "Dziennika Poznańskiego" і мав у планах на базі цієї друкарні закласти "школу емансипанток". Проте найбільш дивним є висновок автора: "Наука не завжди ходить в парі з розумом" [12, s. 3].

В іншому випуску газети читаємо: "...сьогодні має він вже 5 дівчат, 8 учнів і 7 "товаришів". Кореспондент газети оцінив ці зусилля як очевидне "марнування часу" [13, s. 3].

У випуску № 10 від 16 травня 1872 р. редакція знову висловлювалася негативно: "Новаторські впровадження, як-от заповнення робочих місць набирачів шрифтів дівчатами, панове Дашкевич в Познані і Яворський у Варшаві у своїх друкарнях вчинили, і припустимо, що нашим панам працедавцям такі забаганки можуть сподобатися". А далі пропонувалося, якщо й у Львові до цього дійде, "нам з усією енергією опір цьому чинити" [14, s. 1].

У продовження полеміки 1 червня того самого року редакція "Czcionki" відвела всю першу сторінку розлогій статті під назвою "Праця жінок у друкарнях". "З приводу практикованих намагань у Познані й Варшаві, щоби працю набирачів шрифтів замінити працею жінок, відразу деякі часописи підхопили ідею, аби таку працю якнайшвидше в друкарнях впровадити, а також є серед нас колеги, які цю ідею на словах підтримують, а в недалекому майбутньому, коли можливо й до справ дійде, то вагатися не будуть, хочемо над тією справою з практичного боку зупинитися", — розпочинав автор статтю [15, s. 1].

І далі пояснював, що справа набирання шрифтів не є легкою, як дехто вважає: "Знаємо з досвіду, що вона дуже виснажлива, нищить здоров'я, ослаблює легені й очі, що для делікатної шкіри є ще більш є шкідливою". Відтак автор порушив питання орфографічної неграмотності під час набору, що часто спостерігалось навіть серед освічених друкарів. Праця жінок — набиральниць шрифтів на Паризькій виставці не може бути прикладом, бо це, на його думку, лише рекламний хід, "розрахований на зовнішню мішуру". Справжню причину залучення слабкої статі до суто чоловічої для того часу праці автор вбачав у намаганні підмінити працівників із вищою оплатою дешевшою робочою силою, оскільки жінкам всюди платили за роботу значно менше [15, s. 1].

Зрештою автор робить висновок: "Місце жінки вдома біля домашнього вогнища, в колі родини знайде вона найкраще поле для діяльності; жінка має дбайливо доглядати за дітьми, бути вірною товаришкою чоловікові та не створена для конкуренції чоловічій праці за нижчу зарплатню... Але капітал неперекірливий в засобах для власного піднесення і відкриває свою ненаситну пащу, щоби жінку від її справжнього покликання відірвати. Штовхає до праці, яка нищить жінку фізично, морально і матеріально; фарисейськими устами заявляє, що дбає про покращення її добробуту, а насправді його лише погіршує" [15, s. 1].

17 червня 1872 р. вже німецький кореспондент газети повідомляв, що "у Берліні радилися власники друкарень і газет щодо відкриття спільної друкарні для навчання жінок укладанню шрифтів". Пояснювали вони це в той спосіб, що "нестача робочих рук змушує підвищувати ціни заробітку й давати привід для непорозуміння", тоді як "жіноча праця не може бути ніде краще використана, як при складанні шрифтів, що вимагає мало зусиль". У підсумку редакція "Czcionki" додала від себе: "Дешевизна жіночої праці є для тих панів головним побудником; не звертають при цьому увагу на тілесну придатність і розумовий вишкіл" [16, s. 4].

Очевидно, що не лише у Львові ця ідея нашттовхнулася на суттєве суспільне несприйняття й осуд, бо у випуску № 25 за 19 червня 1873 р. повідомлялося, що в зазначеній познанській "Друкарні Дашкевича" залишилася лише 1 дівчина (!) [17, s. 4]. Зауважимо, що понад половину "товаришів" за один рік полишили друкарню (очевидно, не погоджуючись із кадровою політикою керівництва), а експеримент із працевлаштування дівчат зазнав поразки.

У грудні 1872 р. газета повідомляла, що у Празі у "Друкарні намісництва" чоловіків-шрифтонабирачів заміщують дівчатами, до яких указом Намісика приряджені в поміч солдати. Автор статті констатував, що це дешева робоча сила, з якою керівництво друкарні робить все, що заманеться. Далі він закликав "колег",

які втратили внаслідок цього робочі місця, "прокинутися з летаргії та очистити ті Авгієві стайні" [18, s. 3], тобто до пробудження з байдужості до боротьби за поліпшення свого становища. Очевидно, що з роками нічого не змінилося, бо 17 жовтня 1874 р. "Czcionka" повідомляла, що в тій друкарні й надалі працюють шість дівчат [19, s. 4].

Водночас слід зауважити, що друкарські товариства допомагали жіноцтву здобувати початкову професійну освіту, насамперед тим, хто не мав змоги навчатися. Зокрема, наприкінці грудня 1872 р. голова Віденського товариства керівників друкарень оголосив, що з нового року буде відкрито школу для верстальниць, до якої планували прийняти 100 дівчат й організувати навчання у 5 групах по 20 осіб на одного вчителя. Наставників обирали з-поміж найдосвідченіших і найздібніших працівників. Двос власників друкарень обіцяли надати для навчання й практики по одному друкарському замовленню з неспішних до виконання й верстальне знаряддя. Для цієї мети коштом товариства мали виділити 30 тис. злотих, допомогу обіцяли й місцеві банки. Головним завданням була підготовка достатньої кількості кваліфікованих кадрів [20, s. 2].

У квітні 1874 р. прусська газета "Anzeiger" (нім. "Вісник") розмістила оголошення: "Дівчата, які шукають приємного й корисного працевлаштування, знайдуть таке в моїй друкарні. Працевлаштуванню цьому можна легко навчитися, а перша виплата вже через 8 днів (як тільки продукція буде спожита); при уважності можна буде вже за кілька тижнів праці по 3 талари на тиждень заробляти. Набуття технічних навичок буде підвищувати зарплатню з кожним днем, так що дівчата зможуть забезпечити собі вільне й незалежне становище". Власник друкарні А. Єретцке повідомляв, що вже через рік зможе "за власним бажанням дівчат" допомогти їм працевлаштуватися у "друкарнях Берліна, Ляйпціга, Штуттгарта і Відня, де при деяких друкарнях є відділи для дам, які там дуже добре мають" [21, s. 3].

Редактор "Czcionki" в коментарі до цього оголошення з обуренням писав, що "автор до баламутних висловлювань додає ще й очевидну брехню", тому редактор "шкодує, що не існує такого статуту, який міг би охороняти прекрасну статтю від такого роду "емансипації" [21, s. 3]. Зауважимо, що на тлі загальної економічної кризи, що лише поглиблювалася, таке оголошення було радше знущальним.

26 червня 1875 р. "Czcionka" повідомляла, що у Відні планують заснувати суто жіночу друкарню. Редакція відреагувала негативно, вважаючи, що "ініціатори... мають спотворене уявлення про становище, яке жінка має займати в суспільстві" [22, s. 3]. У наступному випуску газети полеміка продовжилася, й таких жінок вже називали "охочими кандидатками чорної справи". Перші 3—4 місяці мали бути "пробними" (тобто без оплати), до кінця року заробіток

становив би 3—5 злотих на тиждень, а вже з початку другого року зарплатню планували подвоїти. Автор (Дж. С. Мілл¹) іронізував, що "складач у бюстгальтері", якщо вивчиться, може заробляти по 15—20 злотих на тиждень. Однак це було нереально, бо навіть серед шрифтонабирачів-чоловіків із великим досвідом рідко хто стільки заробляв. Додатковою вимогою до кандидаток були швидке читання текстів і добре знання німецької мови [23, s. 3].

Автор також скептично поставився до тези про те, що для жінок праця шрифтонабирача краще підходить, як і до твердження про менші жіночі потреби на виробництві: не п'ють вина чи пива під час сніданків або підвечірків, не палять тютюну тощо. Жінки "при виснажливому тривалому фізичному навантаженні не зможуть заробити обіцяного... відтак зажадають більше за 1000 одиниць (набраного шрифту. — *Авт.*) — і змова готова", — резюмував дописувач [23, s. 3].

Полеміка точилася й у наступних випусках газети, а також на шпальтах віденських фахових видань. Задля об'єктивності в номері від 17 липня 1875 р. кореспондент зазначав, що "економіст-філософ Джон Стюарт Мілл і багато інших вчених тієї школи словом і пером намагалися довести, що жінки нарівні з чоловіками є в стані ділити працю, виконувати її з тим самим результатом, що й чоловіки, а подекуди й продуктивніше за них... Не маючи жодної опіки над собою, жінка без працевлаштування, яке би їй запевнило спосіб існування, хапається за крайні засоби, які принижують її гідність (натяк на проституцію. — *Авт.*), аби тільки уникнути голодної смерті" [23, s. 3].

Додамо, що у праці "Поневолення жінок" (1869) Дж. С. Мілл також стверджував, що "ми майже нічого не знаємо про природні здібності жінок, через їхню заборону на участь у суспільному житті; прогнозувати можна лише через реальні практичні спроби залучення жінок до роботи і суспільних ролей" [11, с. 367—368]. Він один з небагатьох відстоював значущість жіночої праці (охопно з оплачуваними роботами) для суспільства й індивідуального розвитку [11, с. 367—368].

Автор статті у "Czcionce" був позитивно налаштований стосовно пропозиції "допускати жінок до всіх видів праць, як розумових, так і фізичних, що до цього часу залишалися в руках чоловіків" [23, s. 3]. Хоча далі сумнівався, "чи взята до праці жінка, яка

¹ Джон Стюарт Мілл (1806—1873) — один із найвпливовіших британських мислителів XIX ст., економіст, філософ, логік, громадський діяч, чийі ідеї значною мірою сформували підвалини сучасного лібералізму, утилітаризму й економічного мислення. У трактаті "Поневолення жінок" (The Subjection of Women, 1869) обстоював рівність прав жінок. Був членом парламенту (1865—1868), виступав проти рабства, за права жінок, свободу слова та розширення виборчого права.

сама собі існування забезпечує, буде в стані вибрати між добром та злом"?, та був певний, що "заміжжя не буде вже вважати своїм єдиним портом, до якого прибившись, без турбот зможе жити". Набуту жінкою професію дописувач називав "резервним капіталом, який вона за потреби з користю зможе вжити". Водночас кореспондент дорікав "школі економістів-філософів", які так само розбиралися у трудових відносинах, як "сліпий у кольорах" [23, s. 3].

Зрештою автор розкрив ім'я винуватця цього суспільного збурення — це "пан П. Демль, редактор видання "Uhrwächler", котрий "навіть склав шумну програму школи, в якій було багато обіцянь, а ще більше в перспективі рожевих надій, наробивши в такий спосіб галасу, розцікавивши багатьох, подався за дозволом до Нижньо-Австрійської Торгово-Промислової палати з покірним проханням підтримати його" [23, s. 3]. Дописувач був упевнений, що П. Демль вводить людей в оману, а справжня його мета — визиск дешевої жіночої праці: "Програма пішла в світ, ідеалісти довірливо похвалили намір, але фахові люди, глибше все зваживши, демаскували перебіглому спекулянта". У програмі П. Демпля було записано, що "лише після двох років навчання заклад залишить у себе вивчених складальниць, але за умови, що поруч із новоприбулими ученицями знайдеться і для них якась заняття за гроші". Тому автор логічно запитував: "Самі мають шукати собі роботу, але де? У Відні в жодній друкарні [жінки. — *Авт.*] не працюють "при кашті, а до Франції далеко". У підсумку він змалював сумну перспективу "марної втрати кількох років коштовного часу, по яких дівчина, що вийшла з такого закладу, буде почуватися обдуреною, неспроможною заробити собі на життя" [23, s. 3].

4 вересня 1875 р. "Czcionka" повідомляла, що у пана П. Демпля нічого з допомогою від Торгово-промислової палати не вийшло, однак він не полишав надії, розповідаючи всім, що "йому відомо з фахових англійських і французьких газет про існування жіночих друкарських шкіл в тих краях". "Далі їздить на тому конику! На гвалт оголосив себе апостолом емансипації слабкої плоти", — іронізував автор матеріалу [24, s. 3].

Однак у контексті пропонованого дослідження найважливішим є факт наведення в часописі низки прикладів зі світової практики, які ілюстрували, що праця жінок у друкарнях стала ледь не буденним явищем. Наприклад, у США "в деяких видавництвах одні лише жінки редагують, складають, друкують, експедиують". А в Європі, зокрема в деяких друкарнях Франції, а також у Празі, Тешині, Крумау, Філласі, Атцгерсдорфі, жінки працюють поруч із чоловіками [23, s. 3].

Траплялося й навпаки. Наприклад, у № 16 від 28 серпня 1875 р. повідомлялося про події у Фрібурзі

(Швейцарія), де товариші з друкарні Friburgische Zeitung полишили робочі місця на знак протесту проти наймання на роботу жінок. Автор матеріалу хвалив (а редакція підтримувала) колег за таку позицію. На його думку, "щоби утримати дівчат при коштах", власник даватиме їм легшу до виконання роботу, бо "якщо відразу розчаруються в надії великого заробітку, то розбігнуться". При цьому досвідченіше колеги-чоловіки будуть змушені брати менш вигідну роботу, щоби мати бодай якийсь заробіток. У підсумку редакція як зазвичай засудила "цей невластивий поділ праці" [25, s. 3].

Висновки. У друкарській справі Галичини другої половини XIX ст. панувало чоловіче середовище, сформоване в умовах високої професійної спеціалізації, цехової солідарності та традиційної патріархальної культури. У цьому просторі жінок сприймали як чужий елемент, а спроби їх залучення до друкарської роботи — як загрозу професійним стандартам, статусу й усталеному соціальному порядку.

У публікаціях фахової газети "Czcionka" (1872—1875) довкола проблеми використання жіночої праці розгорнулася широка й емоційно насичена дискусія, у якій журналісти та дописувачі дотримувалися здебільшого критичних позицій. У тональності статей відчутна іронія, недовіра, а також риторика захисту "професійної гідності" та стандартів якості, що демонструє внутрішню напругу між консерватизмом середовища й зовнішніми викликами модернізації.

Підтримка використання жіночої праці у друкарнях ґрунтувалася переважно на економічній доцільності, прагненні здешевити робочу силу, рідше — на ідеях емансипації. Натомість опоненти мотивували свою позицію турботою про якість праці, фізичною непридатністю жінок до набору шрифтів, загрозою цієї діяльності для їхнього здоров'я, втратою робочих місць чоловіками. Такі аргументи поєднувалися із соціальними стереотипами та страхом перед зниженням престижності професії.

Ідеї жіночої емансипації часто слугували лише прикриттям для економічно мотивованих дій працедавців. Прагнення зменшити витрати на оплату праці та знизити вплив профспілкового руху призводило до свідомої експлуатації жінок як дешевої й менш захищеної робочої сили. Риторика про "розширення прав жінок" нерідко використовували з комерційною метою, повістю ігноруючи їх реальні потреби, гідність і соціальне становище.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні профспілкових і жіночих видань зазначеного періоду, а також у міжрегіональному порівнянні ставлення до використання праці жінок у поліграфічній галузі в різних частинах Австро-Угорської імперії та поза її межами.

Список бібліографічних посилань

1. Берест І. Історія професійних спілок України (Східна Галичина 1817—1918 рр.) : монографія. Львів : Ліана-М, 2017. 736 с.
2. Берест І. Діяльність "Товариства взаємної допомоги приватних службовців" Галичини в 1848 році. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Історичні науки*. 2018. Вип. 27. С. 51—56. DOI: 10.25264/2409-6806-2018-27-51-56.
3. Berest I., Honchar S., Gonchar O. Trade Unions of Eastern Galicia During the Socio-political Processes of the 19th — Early 20th Centuries. *Data-Centric Business and Applications: Advancements in Information and Knowledge Management*. 2024. Vol. 2. P. 141—164. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_7.
4. Берест І. Р. Загальноміське професійне товариство взаємодопомоги друкарів Львова в 1856—1867 роках. Аналіз діяльності. *Грані*. 2018. Т. 21, № 11. С. 6—13. DOI: <https://doi.org/10.15421/1718146>.
5. Берест Р. Нариси історії профспілкового руху в Західній Україні (1817—1939). Дрогобич : Відродження, 1995. 128 с.
6. Берест І., Берест Р., Пасічник М., Савчук Г., Олійник М. Аналіз статуту та першого року діяльності Львівського товариства галицьких лікарів ("Towarzystwo lekarzów galicyjskich"). *Медичні перспективи*. 2020. Т. 25, № 2. С. 168—176. DOI: <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2020.2.206799>.
7. Берест І. Р. Аналіз львівської профспілкової преси поліграфістів на прикладі часописів "Czcionka" і "Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych". *Грані*. 2017. Т. 20, № 11. С. 17—21. DOI: 10.15421/1717142.
8. Берест І. Р., Гончар О. В. Аналіз основної польської історіографії профспілкового руху в Галичині. *Інформація, комунікація, суспільство 2025* : зб. матеріалів XIV Міжнар. наук. конф. (с. Зозулі, Львівська обл., 22—24 трав. 2025 р.). 2025. С. 246—247.
9. Гончар С., Гончар О. Загальні проблеми медіакомунікацій на сторінках галицької профспілкової преси ХІХ століття. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матеріали міжнар. наук. конф., 22—23 листоп. 2023 р. Харків : ХДАК, 2023. Ч. 1. С. 52—53.
10. Tadeusiewicz H. Polskie czasopisma drukarskie XIX wieku (Stan zachowania i stan badań, charakterystyka bibliograficzno-typograficzna). *Kwartalnik Historii Prasy Polskiej*. 1979. Т. 18, nr 2. S. 25—40.
11. Мілль Дж. С. Про свободу. Роздуми про представницьке врядування. Поневолення жінок / пер. з англ. В. Триліс, Є. Мірошниченко, В. Єрмоленко. Київ : Основи, 2001. 463 с.
12. Czcionka. 1 marca 1872. R. I, № 5. S. 3.
13. Czcionka. 1 maja 1872. R. I, № 9. S. 3.
14. Czcionka. 16 maja 1872. R. I, № 10. S. 1.
15. Czcionka. 1 czerwca 1872. R. I, № 11. S. 1.
16. Czcionka. 17 czerwca 1872. R. I, № 12. S. 4.
17. Czcionka. 19 czerwca 1873. R. II, № 25. S. 4.
18. Czcionka. 4 grudnia 1872. R. I, № 35. S. 3.
19. Czcionka. 17 października 1874. R. III, № 23. S. 4.
20. Czcionka. 25 stycznia 1873. R. II, № 4. S. 2.
21. Czcionka. 15 kwietnia 1874. R. III, № 11. S. 3.
22. Czcionka. 26 czerwca 1875. R. IV, № 7. S. 3.
23. Czcionka. 17 lipca 1875. R. IV, № 10. S. 3.
24. Czcionka. 4 września 1875. R. IV, № 17. S. 3.
25. Czcionka. 28 sierpnia 1875. R. IV, № 16. S. 3.

Oleh Honchar,

Postgraduate Student at the Department
of Media Technologies, Information and Book Studies
Institute of Printing and Media Technologies
Lviv Polytechnic National University

***Women's labor in the printing industry through the lens
of the newspaper "Czcionka" (1872—1875)***

The article is devoted to the analysis of discussions about women's labor in the printing industry, as reflected in the Polish-language professional newspaper Czcionka, published in Lviv in 1872—1875, which was the first trade union publication of printers in Eastern Galicia. The focus is on the newspaper's journalistic materials that document attempts to introduce female labor in printing houses in Poznań, Warsaw, Prague, Vienna, and Berlin. The paper analyzes the editorial stance and opinions of contributors regarding these initiatives, including arguments about women's physical unsuitability for typesetting, health hazards, lack of education, as well as observations on the economic motives behind such practices and their contradiction with the declared ideals of emancipation. The study is

based on more than ten issues of *Czcionka*, quoted in translation from Polish, and reveals the value systems and labor conflicts within the printing community of the second half of the 19th century.

Keywords: press; Galicia; trade unions; history; cultural and educational activity; libraries; local self-government

References

1. Berest I. (2017). *Istoriia profesiinykh spilok Ukrainy (Skhidna Halychyna 1817—1918 rr.)* : monohrafiia. Lviv: Liana-M.
2. Berest I. (2018). Diialnist "Tovarystva vzaiemnoi dopomohy pryvatnykh sluzhbovtiv" Halychyny v 1848 rotsi. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriia: Istorychni nauky*, 27, pp. 51—56. DOI: 10.25264/2409-6806-2018-27-51-56.
3. Berest I., Honchar S. & Gonchar O. (2024). Trade Unions of Eastern Galicia During the Socio-political Processes of the 19th — Early 20th Centuries. *Data-Centric Business and Applications: Advancements in Information and Knowledge Management*, 2, pp. 141—164. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_7.
4. Berest I. R. (2018). Zahalnomiske profesiine tovarystvo vzaiemodopomohy drukariv Lvova v 1856—1867 rokakh. Analiz diialnosti. *Hrani*, 21 (11), pp. 6—13. DOI: <https://doi.org/10.15421/1718146>.
5. Berest R. (1995). *Narysy istorii profspilkovoho rukhu v Zakhidnii Ukraini (1817—1939)*. Drohobych: Vidrodzhennia.
6. Berest I., Berest R., Pasichnyk M., Savchuk H. & Oliinyk M. (2020). Analiz statutu ta pershoho roku diialnosti Lvivskoho tovarystva halytskykh likariv ("Towarzystwo lekarzów galicyjskich"). *Medychni perspektyvy*, 25 (2), pp. 168—176. DOI: <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2020.2.206799>.
7. Berest I. R. (2017). Analiz lvivskoi profspilkovoi presy polihrafistiv na prykladi chasopysiv "Czcionka" i "Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych". *Hrani*, 20 (11), pp. 17—21. DOI: 10.15421/1717142.
8. Berest I. & Honchar O. V. (2025). Analiz osnovnoi polskoi istoriohrafii profspilkovoho rukhu v Halychyni. *Informatsiia, komunikatsiia, suspilstvo 2025* : zb. materialiv XIV Mizhnar. nauk. konf. (s. Zozuli, Lvivska obl., 22—24 trav. 2025 r.), pp. 246—247.
9. Honchar S. & Honchar O. (2023). Zahalni problemy mediakomunikatsii na storinkakh halytskoi profspilkovoi presy XXI stolittia. *Kulturolohiia ta sotsialni komunikatsii: innovatsiini stratehii rozvytku* : materialy mizhnar. nauk. konf., 22—23 lystop. 2023 r. Kharkiv: KhDAK, 1, pp. 52—53.
10. Tadeusiewicz H. (1979). Polskie czasopisma drukarskie XIX wieku (Stan zachowania i stan badań, charakterystyka bibliograficzno-typograficzna). *Kwartalnik Historii Prasy Polskiej*, 18 (2), pp. 25—40.
11. Mill Dzh. S. (2001). *Pro svobodu. Rozdumy pro predstavnytske vriaduvannia. Ponevolennia zhinok* / per. z anhl. V. Trylis, Ye. Miroschnychenko, V. Yermolenko. Kyiv: Osnovy.
12. *Czcionka*. (1872). 1 marca, I (5), p. 3.
13. *Czcionka*. (1872). 1 maja, I (9), p. 3.
14. *Czcionka*. (1872). 16 maja, I (10), p. 1.
15. *Czcionka*. (1872). 1 czerwca, I (11), p. 1.
16. *Czcionka*. (1872). 17 czerwca, I (12), p. 4.
17. *Czcionka*. (1873). 19 czerwca, II (25), p. 4.
18. *Czcionka*. (1872). 4 grudnia, I (35), p. 3.
19. *Czcionka*. (1874). 17 października, III (23), p. 4.
20. *Czcionka*. (1873). 25 stycznia, II (4), p. 2.
21. *Czcionka*. (1874). 15 kwietnia, III (11), p. 3.
22. *Czcionka*. (1875). 26 czerwca, IV (7), p. 3.
23. *Czcionka*. (1875). 17 lipca, IV (10), p. 3.
24. *Czcionka*. (1875). 4 września, IV (17), p. 3.
25. *Czcionka*. (1875). 28 sierpnia, IV (16), p. 3.

Надійшла до редакції 22.07.2025

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21783-11683ПР від 31.12.2015.

Формат 60x84^{1/8}. Ум. друк. арк. 6,05. Тираж 28 пр. Зам. 5.

Журнал надруковано на обладнанні Книжкової палати України

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1954 від 24.09.2004.

До уваги читачів: електронний варіант журналу "Вісник Книжкової палати" ISSN 2076-9555 (онлайн-версія) розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі "Наукова періодика України":

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKP/index.html